

Umman 2013

Sefa Mutlu Koca

[Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özcan Kayalı

[Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

2013 yılı Umman'ın proaktif, tarafsız ve bağımsız dış politikası adına önemli bir yıl olarak değerlendirilebilir. 43 yıldır iktidarda bulunan Ka-bus bin Sait, İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'yi ziyaret eden ilk devlet başkanı olmuştur. Söz konusu ziyaretin özellikle İran ile P5+1 grubu arasında mutabakata varılan anlaşma öncesi gerçekleşmesi Umman'ın Washington ile Tahran yönetimleri arasında arabulucu rolünü tekrar gündeme getirmiştir. Bunun yanında Körfez İşbirliği Konseyi'ni (KİK) siyasi birliğe dönüştürme çabalarına Umman yönetiminin muhalefet etmesi onun bağımsız bir dış siyaset yürüttüğünün göstergesi olmuştur. Dış politikasının yanında halk nezdinde siyasi güvenini yerleştirmesi, istikrarlı ve büyüyen ekonomisi ile Hürmüz boğazında bağımsız ve tarafsız devlet görünümü Muskat yönetimini güçlendirmektedir. Bu çalışmada 2013 yılı boyunca Umman'da yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler ile dış politika yapıcılarının bölgede yürüttükleri stratejiler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Umman ■ Ekonomi ■ KİK ■ İran ■ Dış Politika

Oman 2013

Abstract

2013 can be considered a significant year for Oman in terms of proactive, impartial and independent foreign policy. Qaabus bin Said who has been on the throne for 43 years was the first head of state visiting president of Iran, Hasan Ruhani. Coinciding this visit just before signing a memorandum of understanding between Iran and P5+1 states, has raised Oman's mediator role between the Washington and Tehran governments again. Besides, opposing Oman against attempts of Gulf Cooperation Council (GCC) to become a political entity has revealed Oman to implement independent foreign policy in the region. In addition to its foreign policy, establishing political trust in the presence of community, stable and growing economy and its neutral and independent position in the Strait of Hormuz strengthened Muccat government. In this paper the political and economic developments of Oman throughout 2013 and the strategies executed by the foreign policy makers will be analyzed.

Keywords: Oman ■ Economy ■ Gulf Cooperation Council (GCC) ■ Iran ■ Foreign Policy

Giriş

Umman Sultanlığı, Arap yarımadasının güneydoğu kıyısında yer almaktadır. Hürmüz boğazından Yemen'e kadar uzanan kıyılarının uzunluğu 1700 km'dir. Nüfusu 3 milyondan fazla olmakla birlikte ülkede özellikle Hintlilerden ve Asyalılardan oluşan yaklaşık bir milyon yabancı nüfus bulunmaktadır. 2013 yılı Umman için özellikle ekonomide enerji kaynaklarına bağımlılığı azaltacak sanayi yatırımlarına hız vermesi, özel sektörde istihdamı arttıracak küçük ölçekli işletmelerin (KOBİ) desteklenmesi ve özellikle potansiyel turizm imkanlarının altyapı yatırımları ile desteklenerek ülke ekonomisine kazandırılması politikaları ile dikkat çekmektedir.

Umman sahil şeridi turizm için elverişli olduğu kadar, ticari hayat açısından da bir hayli hareketlidir. Tarihsel olarak Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Hindistan ile yakın ticari bağlar kurmuş olan Umman'ın ilk başkenti Nizwa, ülkenin kültürel gelişiminin yapı taşı oluşturan bir müze şehir görünümündedir. Ummanlılar Sohar şehrinde 6 bin yıl önce dahi bakır madenciliği yapmış olduğunu belirtmektedir. Umman nüfusu az olmasına rağmen yapısı çok çeşitlidir. Örneğin, Zanzibar kökenli grubun bir bölümü İngilizce ve Swahili dillerini konuşmakta, aralarında Arapça'yı bilmeyenler de bulunmaktadır. Pakistan'ın Belucistan bölgesinden gelen ve Al Balushi adıyla tanınanların bir bölümü için de benzer durum geçerlidir.¹

Dış politikada bağımsız ve pragmatik politikalarla kendini gösteren Umman, özellikle İran ve buna bağlı olarak geliştiğini düşündüğümüz KİK ile ilişkilerinde yaşanan gelişmeler 2013 yılı için kayda değer görülmektedir.

Ekonomik Gelişmeler

Umman, enerji kaynakları ve özellikle de petrole dayalı ekonomik bir yapıya sahiptir. Hidrokarbon temelli sanayi dışında diğer önemli sanayi alt dallarını, metal olmayan mineral ürünler, gıda, kimya ve kimyasal ürünler oluşturmaktadır. Umman, kamu ekonomisinin belirlenen beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde yürütüldüğü, özel sektörün ‘Vizyon 2020’ programı hedefine yönelik yasal ve kurumsal düzenlemeler ve finansal teşvikler ile yönlendirilip özendirildiği karma ekonomik sisteme sahiptir. Hükümet, özellikle son dönemde, gerek Dünya Ticaret Örgütü üyeliği, gerekse de Batı ülkeleri ile imzaladığı serbest ticaret antlaşmaları gereği piyasa ekonomisine geçişi hızlandıracak liberal politikalara hız vermektedir. Özellikle Umman yönetiminin serbest piyasa ekonomisine geçmeye yönelik liberal politikaları arttırması, iç ve dış yatırımları destekleyip teşvik etmesi, ulusal tasarruflarla ekonomiyi çeşitlendirmesini sağlayacak ve özellikle işsizlik sorununu çözecek sanayi alt yatırımlarına yönelmesi uzun dönem makro ekonomik dengeler adına önemli gözükmektedir.² Bu bağlamda Muskat yönetiminin son dönem finansal politikaları, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, çok uluslu yatırım projelerinin ülkeye çekilmesi, altyapı sorunlarının giderilmesi ve bankacılık alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Umman ekonomisinde rafine edilmiş petrol ve doğalgaz, ihracatın ve hükümet gelirlerinin diğer bir deyişle Gayri safi Milli Hasıla’nın önemli bir kısmını oluştururken ithalat, büyük ölçüde makine teçhizat ve imalat sanayi ürünlerine dayanmaktadır. Muskat yönetimi, sahip olunan petrol ve doğalgaz rezervlerinin kısıtlı olması sebebiyle ekonomisinin çeşitlendirilmesi ve özelleştirme politikalarına yönelmekte, 2020 yılına gelindiğinde petrol gelirlerinin GSYİH içindeki payının %9’a düşürülmesi ve doğalgazın payının %10’a çıkarılmasını hedeflemektedir. Özellikle Petro-kimya sanayi, plastik sanayi, transit ticaret, lojistik ve turizm sektöründe çeşitli yatırımlar yapılmaktadır.³ Umman ekonomisinde enerji dışı sanayi yatırımları son yıllarda giderek artış göstermektedir. Özellikle Çelik, alüminyum, gemi onarımı, gübre ve çimento sanayisine yapılan yatırımlar söz konusu enerji bağımlılığına alternatif stratejiler geliştirme bağlamında önem arz etmektedir. Sanayi yatırımları özellikle başkent Muskat’ın yanında Rusayl, Sohar, Raysut, Sur, Nizwa, Buraimi, ve Al Mazunah bölgelerinde yoğunlaşmaktadır.⁴ Umman’da hidrokarbon kaynaklarının GSMH içindeki yeri 2013 yılı itibarıyla %52 seviyesinde gerçekleşirken, petrol ve gaz dışındaki sektörlerin ekonomideki oranı %48 olarak gerçekleşmiştir.⁵ ABD Enerji Enformasyon İdaresi verilerine göre Umman’ın doğalgaz talebi 2002’den bu tarafa %170 oranında artış göstermiştir. 2012 yılına göre 2013’te doğalgaz talebinde %6’lık bir artış söz konusudur. Bu sebeple Muskat yönetimi ülkede bulunacak muhtemel yeni petrol ve doğalgaz rezervleri için önemli yatırımlar yapmaktadır. Bu yıl Aralık ayı içinde British Petrol (BP) ile yapılan 16 milyar dolarlık yeni doğalgaz rezervlerinin bulunmasına yönelik antlaşma artan talebin ülke kaynaklarıyla karşılanmasına yöneliktir. Antlaş-

ma, Umman'ın Khazzan bölgesinde 15 yıl içerisinde 300 kuyuluk bir rezerv taramasını içermektedir. Bölgeden çıkarılacak gaz ile Umman'daki günlük talebin üçte birinin karşılanması hedeflenmektedir. Khazzan projesi kapsamında gaz arama çalışmaları 2014 yılında başlayacak ve ilk gazın da 2017 yılında çıkarılmaya başlaması öngörülmektedir.⁶

Muskat yönetimi 2013 yılında ekonomideki çeşitliliğe paralel olarak yeni iş sahaları ile ağırlıklı kamu sektörü olmak üzere 56 bin kişilik yeni istihdam alanı oluşturmuştur. 21-23 Ocak 2013 tarihleri arasında Bahla vilayetinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geliştirilmesi Sempozyumu düzenlenmiştir. Burada alınan kararlar, '43. Umman Ulusal Günü' dolayısıyla bizzat Sultan Kabus tarafından açıklanmıştır. Buna göre Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sektörde gelişmesi, engelli çalışanlar için bir eğitim programının planlanması, girişimciliğin arttırılması, KOBİ'lerin gelişmesine yönelik resmi prosedürün kolaylaştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması planlanmıştır.⁷

2013 yılında Umman ekonomisi, petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak petrol gelirlerinin yükselmesi nedeniyle büyümeye devam etmiştir. Büyüme-yi destekleyen diğer önemli gelişme enerji dışı sektörlerde yapılan yatırımların neticesi artan gelirler ve ekonomi yönetiminin kamusal harcamalarda denetimi ve sıkı para politikası olmuştur. Ekonomi Bakanı Darwish bin İsmail Ali al Balushi'nın açıkladığı rakamlara göre 2013 yılı GSYİH büyümesi %3,8 olarak gerçekleşirken, 2014 için de %3 büyüme hedeflenmektedir. 2012 enflasyon rakamı %3,2 iken 2013 yılında enflasyon %2,8 olarak gerçekleşmiştir. İhracatta bir önceki yıla göre %2'lik artış gerçekleştirilmiştir. İhracattaki artışın sebebi olarak artan petrol fiyatlarına bağlı olarak, günlük petrol üretiminin arttırılması gösterilmiştir. 2012 yılı içerisinde günlük petrol üretimi 915.000 varilden 2013'ün 11 aylık süreci için bu rakam günlük 941.000 varil olarak gerçekleşmiştir. Küresel piyasalarda 2013 Kasım ayına kadarki süreçte petrolün varil fiyatı ortalama 105,40 \$ olarak gerçekleşmiştir. Hükümet 2014 bütçesini günlük ortalama 945.000 varil petrol üretimi ve ortalama varili 85 \$ olarak yapılandırmıştır. Ekonomi Bakanı Balushi, 2014 yılı için devlet harcamalarında önemli artışlar yaşanacağını ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak, hükümetin özellikle karayolu ve demiryolu yapımına, turizm tesislerine yönelik altyapı yatırımlarına hız verme kararını göstermiştir. 2013 yılının ekonomideki katı performansının istikrarlı olarak 2014 yılında da devam etmesi kredi derecelendirme kuruluşu Standart&Poor's (S&P) tarafından hazırlanan bir raporda da ifade edilmiştir. Aralık sonunda hazırlanan raporda artan harcamalara rağmen bütçe fazlasının 2013 yılında tahmini GSYİH'nin % 1,6'sından 1,9'a yükseldiği ifade edilmiştir.⁸

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler⁹

Temel Göstergeler	2009	2010	2011	2012	2013
GSMH (Cari Fiyatlarla Milyar \$)	48.2	58.8	69.9	78.2	81.9
Kişi Başı GSMH (Bin \$)	16.7	18	23.3	25.3	25.7
Enflasyon Oranı (%)	3.5	3.2	4	3.2	2.8
İhracat (Milyar \$)	27.7	36.6	47.1	52.1	54.2
İthalat (Milyar \$)	16.1	17.9	21.5	26	28
İşsizlik Oranı (%)	15	15	15	15	15

Dünya Ekonomik Formu tarafından hazırlanan dünyanın en rekabetçi ekonomileri raporuna göre Umman 37. sırada yer almaktadır. Aynı raporda Suudi Arabistan 18, BAE 24, Kuveyt 37. sırada yer almıştır.¹⁰

Muskat yönetimi bilgi teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik adımlarını da hızlandırmaktadır. Ekim 2012 yılında kararı verilen ve 2015 yılında tam dönüşüm hedeflenen ‘e-devlet’ uygulamasına geçiş için gerekli çalışmalar devam etmektedir. Dört aşamadan oluşacak olan bu çalışmada aşamalar; varoluş, etkileşim, bağlantı ve dönüşüm olarak belirlenmiştir. Bu aşamalar tamamlandıktan sonra katılım ve uluslararası etkileşim ile ek iki aşama daha eklenerek sürecin tamamlanması hedeflenmektedir.¹¹

Turizm

Umman yönetiminin ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik politikalarında turizm sektörü önemli bir yer tutmaktadır. 1700 km’lik sahil şeridi ile potansiyel bir tatil ülkesi konumunda bulunan Umman buna yönelik yatırımlarını hızla arttırmaktadır. Üç yılda hazırlanan ve 2013 yılı başında Bakanlar Kurulu tarafından imzalanan turizm sektörünün uzun vadede geliştirilmesine yönelik strateji bu yönde Muskat yönetiminin attığı önemli adımlardan bir tanesidir. Söz konusu strateji, Sultanlığın turizm sektöründeki vizyonunun uluslararası arenada takdir edildiği bir zamana gelmesi de teşvik edici olmuştur. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2013 yılı Seyahat ve Turizm Rekabet Raporu’nda turizm ve havacılık sektöründe en gelişmiş ülkeler listesinde Ortadoğu düzeyinde dördüncü olmuştur. Muskat’a yapılan Ortadoğu’nun en büyük havalimanı ve 2012 yılında Deniz Turizm Gereksinimleri için en iyi yat limanı seçilen Sultan Kabus Limanı ve yapılan yeni otel yatırımları turizmin gelişmesine yönelik yapılan altyapı yatırımları olarak göze çarpmaktadır.¹² Umman’a yılda ortalama 2,5 milyon turist gelmektedir. Hükümetin Vizyon 2020 için hedefi bu sayının 12 milyona çıkartılmasıdır.¹³ Bu hedefin yakalanması için Muskat yönetimi demiryolu, karayolu ve yeni turizm tesislerinin yapımını içeren 31 milyar dolarlık bir yatırım paketini açıklamıştır.¹⁴ Hükümetin turizmin geliştirilmesine yönelik politikaları neticesinde turizm gelirleri bu yıl ilk kez 1 milyar doların üzerine çıkmıştır. Umman’da turizm yatırımlarının artırılması, sektörün vizyon kazanması ve çeşitlenmesi çalışmaları yapmak üzere 2013 aralık ayı içerisinde ilk defa 1. Umman Yatırım Konferansı düzenlenmiştir.

İki gün süren konferans Ticaret ve Sanayi Odası (OCCI) tarafından, Uluslararası İşbirliği Araştırma Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Seyyit Taimo bin Asaad bin Tarık el Sait himayesinde düzenlenmiştir. Konferansa katılan iş dünyasına, turizm kurumlarının başkanlarına ve KİK turizm ajanslarına Umman'da turizm yatırım olanakları, hükümet teşvikleri ve yapılacak alt yapı yatırımlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.¹⁵

İç Siyasi Gelişmeler

Umman'da son dönemde ıslahat anlamında yaşanan en önemli gelişme Belediye seçimlerinin ilk defa gerçekleşmesi olmuştur. Geçen yıl Eylül ayında gerçekleşen seçimlere katılımın yoğun olması ve söz konusu seçimin başarıyla sonuçlandırılması, halkın taleplerine cevap veren Sultan Kabus'u da rahatlatmış gözükmektedir. 2011 Şubat'ında başlayan gösterilerde halkın Sultan Kabus'tan üç önemli isteği olmuştur. Birincisi işsizlere maaş bağlanması ve sigorta kapsamına alınması, (Umman'da işsizlik oranı yaklaşık olarak %15 civarındadır. İş gücünün ancak %14'ünün özel sektörde çalıştığı düşünülürse kamu sektörünün işsizliğin düşürülmesi yönündeki katkısının önemi daha iyi anlaşılabilir).¹⁶ İkincisi Sultan Kabus'un çocuğu olmaması dolayısıyla kendisinden sonra gelecek veliahdın belirlenmesi, üçüncüsü ise idarecilerin ve yetkililerin sadece Sultana karşı değil İstişare Konseyine karşı da sorumlu tutulması. Sultan Kabus bu isteklere karşılık olarak 2012 yılında belediye seçimlerinin yapılmasına karar vermiş, Bakanlar Kurulu'nun Savunma, Dış İşleri ve Ekonomi Bakanları hariç olmak üzere diğer üyelerinin meclise karşı sorumlu olması kararını kabul etmiştir. Ayrıca işsizlik sigortası isteğini kabul eden Sultan Kabus, verdiği sözleri kısmen tutarak, sembolik de olsa reformlar gerçekleştirerek halkın tepkisini azaltabilmiştir.¹⁷

Dış Politika

Umman dış politikasını, Sultan Kabus'un 43. Ulusal Gün dolayısıyla yaptığı konuşmadaki dış politika ilkeleri ile özetleyebiliriz. Komşu ülkelerin ve halkların milli egemenliklerine saygı, iç işlerine karışmama, tarafsız ve barış içinde bir arada yaşama, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi ve tüm insanlığın güvenlik ve refahının korunması olarak özetlenebilir.¹⁸ Umman bölgede stratejik bir denge politikası yürütmektedir. KİK üyesi Umman diğer Arap ülkelerinden farklı refleksler ortaya koyabilmektedir. İran ile olan yakın ilişkileri, ABD ile olan diplomatik askeri ilişkileri dolayısıyla arabuluculuk rolü üstlenirken, Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği KİK'in siyasi birliğe dönüşmesi teklifine de açıkça muhalefet ederek, bağımsız pragmatik bir dış politika geliştirdiği gözlemlenmektedir.

Umman-Türkiye İlişkileri

2013 yılı içinde Umman-Türkiye ilişkilerinde yaşanan en önemli gelişme, ilişkilerin 40. yılı dolayısıyla Türkiye Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 23 Ekim'de Umman'a gerçekleştirdiği resmi ziyaret olmuştur. Umman Dış İşleri Bakanı ve Başbakan yardımcısı ile görüşen Davutoğlu'nun ilgili üç

önemli konuya değindiği söylenebilir. Bunlardan birincisi Umman ile Türkiye arasındaki Osmanlı Devleti döneminde Doğu Afrika ve Hint Okyanusu arasındaki sıkı dayanışmanın bugün de devam ettiğidir. İkincisi iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ile ilgilidir. Buna göre 350-400 milyon dolar civarındaki ticaret hacminin en kısa sürede 1 milyar dolara çıkartılması, özellikle Umman'daki 5,5 milyar dolarlık altyapı çalışmaları ile ilgili Türk firmalarının önemli projelerde yer alması temel gündem maddeleri arasında olmuştur. Yine buna bağlı olarak Umman'ın 1700 km'lik sahil şeridi ile turizm sektöründeki yatırımları konusunda bu alanda bir hayli gelişmiş olan Türkiye'den gerek yatırımlar gerekse de iş tecrübesi bağlamında ortak çalışma yapılması bir başka işbirliği alanı olarak öne çıkmıştır. Üçüncüsü Uluslararası sorunların çözümünde Umman ve Türkiye'nin işbirliği içinde hareket etmesine ilişkindir. KKTC'nin Umman'da ofisinin bulunması, İran nükleer sorununun barışçıl yollarla çözülmesi, Mısır'da yaşanan gelişmeler ve Suriye konusundaki görüş alışverişleri bu ortak yaklaşımların sağlanmasına yöneliktir.¹⁹

2013 yılı içinde Mersin'de Türk-Arap Ekonomi, Ticaret ve Yatırım Bakanları toplantısı gerçekleşmiştir. Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın ev sahipliği yaptığı toplantıya Umman Ticaret Bakanı'nın yanı sıra Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Irak, Ürdün, Sudan, Bahreyn, Fas, Cibuti, Tunus, Filistin ve Libya Ticaret ve Yatırım Bakanları katılmıştır. Söz konusu toplantıda Zafer Çağlayan 'Arap ülkelerinin 2,7 trilyon dolar milli gelirleri, 2 trilyon doları aşan dış ticaret hacmi ve 400 milyona yakın nüfusu ile dünyanın en önemli ekonomi merkezlerinden biri olduğunu belirtmiştir.²⁰ Çağlayan son 10 yılda Türkiye'nin Arap ülkeleriyle işbirliğinin oldukça arttığını 2002'de 5 milyar dolar olan ticaret hacminin bugün 55 milyar dolara yükseldiğini belirtmiştir. Çağlayan Arap Ligi ülkeleri ile 2015'de Ortak Pazar 2023'te ise Gümrüklerin kaldırılması hedeflediklerini belirtmiştir.²¹

Özellikle 2010 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ziyareti sonrası Türkiye-Umman ilişkileri her alanda gelişme göstermiştir. 24 Ekim'de Umman'ı ziyaret eden Yüksek Öğretim Kurumu Başkanı Cökhan Çetinsaya, Umman Yüksek Eğitim Başkanı Dr. Ramja bint Suud El Busaidijah ile görüşerek bir mutabakat zaptına imza atmıştır. Buna göre iki ülke yüksek eğitim kurumları arasında akademik ilişkilerin geliştirilmesi, akademik araştırma verilerinin geliştirilmesi ve karşılıklı akademik uzman değişimi üzerine işbirliği kararı alınmıştır.²²

Umman-Türkiye ilişkilerinin 40. yılı dolayısıyla Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun ziyareti dışında elçilik bünyesinde kültürel etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin Muskat Büyükelçiliği'nde 'Tarihi kardeşlik ve Türkiye'nin güzellikleri isimli fotoğraf sergisi' düzenlenirken, Umman'ın en prestijli kütüphanelerinden Bait al Zubair'de de, Türkiye ile ilgili resimler sergilenerek iki ülke arasındaki ilişkilerin 40 yıllık siyasi kültürel ve tarihi seyrı vurgulanmıştır.²³

Umman-İran ilişkileri

Umman genel dış politika stratejisinin ülkelerin iç işlerine karışmayan, halkların egemenliğine saygı duyan, sorunların barışçıl yollarla çözülmesini en öncelikli diplomatik yöntem olarak gören proaktif bir dış politika ile pragmatik ilişkiler kurma üzerine bina edildiği üzerinde daha önce durmuştuk. Hiç kuşkusuz Umman dış politikasının somutlaştığı önemli ülkelerden biri İran'dır. Hürmüz Boğazı'nın karşılıklı iki yakasını denetim altında tutabilen bu iki stratejik ülke siyasi, ekonomik ve askeri işbirliği ilişkileri ile bölgede dikkatleri üzerlerine çekmektedir. Umman'ın İran ile ilişkilerinin yanı sıra ABD ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin bir üyesi olarak diğer bölge ülkeleriyle olan yakın ilişkileri Umman diplomasisinin yakından takip edilmesine neden olmaktadır. Umman diplomasisinin 2013 yılı içerisinde gerçekleştirdiği iki önemli politika hiç kuşkusuz yukarıda bahsini etmeye çalıştığımız diplomatik denklemin somut bir göstergesi olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi Suudi Arabistan'ın da ağırlığını koyarak 'siyasi birliğe' dönüşmek istediği KİK'te Umman bu dönüşüme en büyük muhalefeti gösteren ülke olmuştur. İkincisi ise İran'ın bölgede geliştirdiği Şii politikalar ve edinmeye çalıştığı nükleer silah dolayısıyla başta Suudi Arabistan olmak üzere bölgedeki diğer körfez ülkelerinin de tepkisini çekmesidir. Diğer yandan İran, özellikle Nükleer çalışmaları nedeniyle bölgede İsrail'in güvenliğini merkeze alan Ortadoğu politikaları ile ABD'nin de tepkisini çekmektedir. Umman'ın gerek KİK üyesi bir Arap devlet olması, gerekse de ABD ile olan yakın stratejik ilişkileri nedeniyle Umman-İran ilişkileri daha da bir önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Umman'ın ABD ve İran arasında arabuluculuk vazifesi gördüğüne ilişkin haberler sık sık dünya medyasında yer almaktadır.²⁴ Katar Georgetown Üniversitesi'nde Uluslararası ve Bölgesel Araştırmalar Merkezi direktörü Mehran Kamrava, kavgacı olarak bilinen ve içe kapanık bir politika geliştiren Ahmedinejat'tan sonra ılımlı yönüyle bilinen Ruhani'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi, İran ile düzenli ve iyi ilişkileri olan nadir Arap ülkelerinden biri olan Umman'ın, ABD ve İran arasında çok önemli bir arabulucu rol oynayabileceğini ifade etmiştir.²⁵

Umman Sultanı Kabus 25 Ağustos'ta üç günlük bir ziyaret için İran'a gitmiştir. 3 Ağustos'ta Cumhurbaşkanlığı görevini Ahmedinejat'tan devralan Hasan Ruhani'yi²⁶ ziyaret eden ilk devlet başkanı Sultan Kabus olmuştur. Birçok dünya medyası bu ziyareti, ABD-İran arasında bir arabuluculuk ziyareti olarak değerlendirmiştir. Zira Umman 2011 yılında İran'da tutuklanan üç Amerikalı yürüyüşçü ile ABD yaptırımlarını ihlal suçundan Kaliforniya'da tutuklanan İranlı bir iş adamının karşılıklı serbest bırakılmasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir.²⁷ Görüşmede iki ülke arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin artırılmasının önemine değinen Ruhani 'İran, kardeş ve dost ülke Umman'la özellikle ekonomik alanda olmak üzere birçok sahada işbirliğinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesini önemsemektedir.' dedi. Sultan Kabus ise iki ülke arasındaki ilişkilerin önemine değinmiş, özellikle İran, Türkmenistan, Özbekistan ve Afganistan'dan oluşan Kuzey-Güney ticaret koridoruna her türlü desteği vermeye hazır olduklarını ifade etmiştir. Sultan Kabus'un İran

Dini Lideri Hamaney'i ziyaretinde Hamaney, bölgenin daimi tehditlerinden biri olarak Amerika tarafından çok yönlü desteklenen Siyonist rejim İsrail olduğunu belirtmiştir. İsrail'in sahip olduğu kitle imha silahları ile bölgeye yönelik çok ciddi tehdit ve tehlike olduğunun altını çizmiştir. Sultan Kabus'da Hamaney'in sözlerine katıldığını bölgedeki hassas şartları aşmanın bölge ülkelerinin işbirliği ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.²⁸

Muskat yönetiminin İran ziyaretinin en önemli sonuçlarından biri iki ülke arasında imzalanan Doğalgaz Mutabakat Zabtı anlaşması olmuştur. Anlaşma 25 yıllık bir süreyi kapsarken, Hürmüz Boğazı'na dökünecek bir boru hattı ile Umman'ın İran'dan 60 milyar dolar değerinde bir gaz alımını içermektedir. Bu anlaşma bugüne kadar Umman ile İran arasında imzalanan en büyük ekonomik anlaşma olarak değerlendirilebilir. İki ülke arasında sivilaştırılmış doğalgazın (LNG) alım satımı 2007'de gündeme gelmiş ise de gerçekleştirilmemiştir.²⁹ Ayrıca daha önce Umman ve İran'ın ortaklaşa üretim için anlaştıkları Basra Körfezi 'Hengham' bölgesinde petrol üretimine 11 Temmuz itibari ile günlük 22.000 varil ile başlanmıştır. 450 milyon dolarlık yatırım neticesinde gerçekleşen üretimin günlük 30.000 varile yükseltilmesi hedeflenmektedir.³⁰

Umman-KİK İlişkileri

KİK özellikle Suudi Arabistan'ın lokomotifliği ile bir süredir siyasi birliğe dönüştürülmesiyle ilgili çalışmalar yapmaktadır. İlk defa 19-20 Aralık 2011'de yapılan KİK Yüksek Konseyi Riyad Zirvesi'nde Suudi Arabistan kralı Abdullah, özellikle Arap Baharı ile KİK ülkelerinde bozulan güvenlik ve istikrar ile mevcut rejimlere karşı oluşan meşruiyet krizini önleme amacıyla birlik çağrısı yapmıştır. Kral Abdullah 'işbirliği aşamasından tek bir kimlik altında birlik' aşamasına geçilmesi yönünde kapsamlı geniş bir bütünleşme teklifinde bulunmuştur.³¹ Diğer yandan Suudi Arabistan'ın söz konusu birlik çağrısında bulunmasının önemli sebeplerinden biri de hiç kuşkusuz İran'ın artan bölgesel gücüdür. İran özellikle son dönemde gerek Bahrein'de yaşanan ayaklanmalarda gerekse de bugün dahi devam eden Suriye krizinde önemli ve etkili bir güç olarak rol oynamaktadır. Suudi Arabistan'ın güvenlik kaygısı yaşamasının en somut göstergesi Mısır'ın ABD şemsiyesi altında bulunmasına rağmen yaşanan olaylarla bir rejim değişikliğine uğraması ve ABD'nin bu değişime karşı dur(a)maması olarak da ifade edilebilir.

Suudi Arabistan'ın bütünleşme teklifi 2012 KİK toplantılarının tamamında gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Nitekim 2013 yılı içerisinde Bahrein'in başkenti Manama'da 6-7 Aralık'ta düzenlenen 'Bölgesel Güvenlik Zirvesi, Manama Diyalog' toplantısında konuşan Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Dr. Nizar Obeid Madani 'KİK'in işbirliği ve koordinasyon aşamasından birlik olma aşamasına geçmesi zorunlu hale gelmiştir.' açıklamasını yapmıştır.³² Körfez ülkelerinin ortak çıkarlarını belirleyecek, muhafaza edecek yeni ve daha ileri bir kurumsal yapıyı öngören birlik teklifine en büyük muhalefet Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alevi'den gelmiştir. Yusuf bin Alevi siyasi birliği netice verecek böyle bir yapıya engel olmayacaklarını fakat bu birlik içerisinde de yer almayacaklarını açıkça dile getirmiştir.^{33 34} Umman

Dışışleri Bakanı Yusuf bin Alevi, Ortadoğu araştırma analisti Wafa Alsayed'e 9 Aralık'ta verdiği demeçte, ekonomik entegrasyon temelinde bir birliğe Umman'ın "evet" dediğini fakat siyasi bir birliğe açıkça "hayır" dediklerini ifade etmiştir. Alevi, Sultanlığın jeopolitik duruşunun bölgede tarafsız, dengeli ve dikkatli bir duruş olduğunun altını çizmiştir. Umman Bahreyn'de çıkan siyasi istikrarsızlığa körfez ülkelerinin asker gönderme kararına katılmamıştır. Muskat yönetimi özellikle İran ile ilişkileri konusunda körfez ülkelerinden bağımsız bir politika izleyerek İran ile iyi ilişkiler kurma çabasında olmuştur. P5+1 ülkeleri ile İran arasında varılan nükleer antlaşma ile ABD-İran yakınlaşmasında Muskat yönetimi arabulucu rol üstlenerek Tahran-Washington gizli nükleer görüşmelerine ev sahipliği yapmıştır.³⁵

KİK üyesi ülkelerin gerek farklı siyasi yapıları gerekse de dış politika çıkartılarının zaman zaman farklılık arz etmesi söz konusu birlik sürecinin sancılı olacağını açıkça ortaya koymaktadır. Kuveyt, Bahreyn ve Umman yetkilerin Meclis ile paylaşıldığı bir siyasi yapıda iken Suudi Arabistan, Katar ve BAE ise mutlak monarşi ile yönetilmektedir. Katar, Mısır'da İhvan-ı Müslimin'i, Filistin'de Hamas'ı desteklerken Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE Mısır'da darbecileri desteklemektedir. Suudi Arabistan ve Katar, Suriye'de Esat karışıklığında ise birleşebilmektedir.

Sonuç

Umman, 'Arap Baharı' rüzgarını Sultan Kabus'un zamanında ve yerinde kararları ile en düşük seviyede etkilenecek atlatmıştır. Muskat yönetimi siyasi istikrarı ekonomik gelişmelerle destekleyerek işsizliğin azaltılması halkın refah ve huzurunu artırma çabası içerisinde hareket etmektedir. Hükümet sahip olduğu sınırlı petrol rezervleri nedeniyle ekonomide serbest piyasa ekonomisine geçiş için gerekli altyapı yatırımlarını gerçekleştirerek ekonomide çeşitliliği sağlamaya çalışmaktadır. Umman yönetimi gerek KOBİ'lerin desteklenmesi, gerek sanayi yatırımlarındaki sektör çeşitliliği oluşturma çabası, gerek bankacılık sisteminin sağlam finansal zemine oturması için yapılan yasal düzenlemeler ve gerekse de 1700 km'lik sahil şeridi ile sahip olduğu turizm potansiyelini yapılacak yatırımlarla ekonomik gelire ve kültürel bir tanıtıma dönüştürmek istemesi yönüyle önemli adımlar attığı söylenebilir. Umman'ın, liberal ekonomiye geçiş ve özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi ile işsizliğin azaltılması, petrole bağımlılığı azaltacak ekonomik çeşitliliğe kavuştuğunda siyasi istikrarın meyvelerini daha somut olarak görmesi beklenebilir.

Umman, geliştirdiği pragmatik dış politika ile körfezde saygınlığını arttırmaktadır. İran ve ABD arasında oynadığı arabuluculuk rolü ile her iki ülke için önemli ve vazgeçilmez bir dost ülke konumunu sağlamlaştırmaktadır. Suudi Arabistan'ın KİK'i siyasal birliğe dönüştürme çalışmalarına Umman'ın muhalefet etmesi diğer körfez ülkelerine nazaran daha bağımsız dış politika üretebildiğinin somut göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kronoloji

- **21-23 Ocak:** Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geliştirilmesi Sempozyumu düzenlendi.
- **25 Ağustos:** Sultan Kabus İran'a resmi bir ziyarette bulunarak İran'da yeni Cumhurbaşkanı seçilen Hasan Ruhani'yi tebrik etti.
- **25 Eylül:** 1. Türk-Arap Ekonomi, Ticaret ve Yatırım Bakanları Toplantısı Mersin'de gerçekleşti.
- **25 Ekim:** Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Umman'ı ziyaret ederek iki ülke ilişkilerini değerlendirdi.
- **6-7 Aralık:** Bölgesel Güvenlik Zirvesi Manama Diyalok Toplantısı'nda konuşan Umman Dış İşleri Bakanı Yusuf Allavi Umman'ın KİK'in siyasi birliğe dönüşümüne karşı olduğunu açıklamıştır.
- **16 Aralık:** BP ile Maskat hükümeti arasında Khazan Projesi anlaşması imzalanmıştır.

Notlar

- 1 TC Muscat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Ülke Raporu 2013," <http://www.musavirlikler.gov.tr>, 02.02.2014.
- 2 Harun Öztürkler, "Oman Ekonomisinin Genel özellikleri", Ortadoğu Analiz, Kasım 2012, Sayı 47, s.100.
- 3 T.C. Muscat Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "Ülke Raporu 2013" <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=UM>, 25.02.2014
- 4 Turgay Yılmaz, "Umman'da İş Fırsatları," <http://www.dunya.com/ummanda-is-firsatlari-181076h.htm> 20.02.2014.
- 5 "US Energy Information Administration, Oman, 10 October 2013" <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Oman/oman.pdf>, 01.01.2014.
- 6 "The Government of the Sultanate of Oman Gives the Go-Ahead to BP for the Khazzan Project," <http://www.bp.com/en/global/corporate/press/press-releases/the-government-of-the-sultanate-of-oman-gives-the-go-ahead-to-bp.html>, 03.02.2014
- 7 "Prosperous present, bright future: Oman marks 43rd National Day," <http://www.middle-east-online.com/english/?id=62379>, 05.02.2014.
- 8 Olliver Cornock "Oman year in review 2013" <http://main.omanobserver.om/?p=50004>, 03.02.2014.
- 9 "International Monetary Fund", <https://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr13253.htm>, 02.02.2014., "Oman," <https://www.dfat.gov.au/geo/fs/oman.pdf> 02.02.2014.
- 10 "Dünyanın En Rekabetçi Ekonomileri", <http://ekonomi.haber7.com/1032590-iste-dunyanin-en-rekabetci-ekonomileri>, 03.02.2014.
- 11 "Prosperous present, bright future: Oman marks 43rd National Day," <http://www.middle-east-online.com/english/?id=62379>, 02.02.2014.
- 12 "Prosperous present, bright future: Oman marks 43rd National Day," <http://www.middle-east-online.com/english/?id=62379>, 02.02.2014.
- 13 "Oman's growing tourism sector holds out great investment potential," <http://main.omanobserver.om/?p=27003>, 03.03.2014.
- 14 Olliver Cornock "Oman year in review 2013" <http://main.omanobserver.om/?p=50004>, 03.02.2014.
- 15 "Oman tourism investment meet from today," <http://www.muscatdaily.com/Archive/Business/Oman-tourism-investment-meet-from-today-2sod>, 02.03.2014.
- 16 Umman'da işsizlik oranı yaklaşık olarak %15 civarındadır. İş gücünün ancak %14'ünün özel sektörde çalıştığı düşünülürse kamu sektörünün işsizliğin düşürülmesi yönündeki katkısının önemi daha iyi anlaşılabilir "Oman Year in Review 2012", <http://www.oxfordbusinessgroup.com>, 07.03.2014.
- 17 "Umman'nın Çıkamazları ve zoraki İslahatlar", <http://www.dogruhaber.com.tr/Haber/Ummanin-Cikamazlari-Ve-Zoraki-Islahatlar-66993.html>, 01.03.2014.
- 18 "Prosperous present, bright future: Oman marks 43rd National Day" <http://www.middle-east-online.com/english/?id=62379>, 01.02.2014.
- 19 "Oman Plays Greater Role in Region" <http://main.omanobserver.om/?p=23940>, 03.02.2014.
- 20 "1.Türk-Arap Ekonomi, ticaret ve Yatırım Bakanları Toplantısı" http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=8733, 10.03.2014.

- 21 "Çağlayan: Arap Ülkeleriyle Ticari İlişkiler Artacak" <http://www.dunya.com/caglayan-arap-ulkeleriyle-ticari-iliskiler-artacak-203351h.htm>, 05.02.2014.
- 22 "Expansion of Scientific Ties Wit Turkey Explored" <http://main.omanobserver.om/?p=23914>, 05.02.2014
- 23 "Türkiye ve Umman Diplomatik İlişkilerin 40. Yılı" <http://www.haberler.com/turkiye-umman-diplomatik-iliskilerinin-40-yili-5470607-haber/>, 01.02.2014.
- 24 "Oman sultan's Iran visit sparks hopes of progress in nuclear standoff" <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2013/aug/30/iran-oman-nuclear-negotiations&prev=/search%3Fq%3Dnegotiator%2Boman%2Busa%2Bnews%26start%3D10%26sa%3DN%26biw%3D1280%26bih%3D662>, 10.02.2014.
- 25 Oman's Sultan Qaboos visits Iran for mediation' <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/omans-sultan-qaboos-visits-iran-for-mediation>, 01.03.2014.
- 26 'İran'da Ruhani Lider' <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23511016.asp>, 01.03.2014.
- 27 'Oman's Sultan Qaboos visits Iran for mediation' <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/omans-sultan-qaboos-visits-iran-for-mediation>, 10.03.2014; Oman's Qaboos on Tehran visit, US-Iran mediation in focus' <http://www.reuters.com/article/2013/08/25/us-iran-oman-idUSBRE97O06820130825>, 11.03.2014.
- 28 'Oman's Qaboos on Tehran visit, US-Iran mediation in focus' <http://www.reuters.com/article/2013/08/25/us-iran-oman-idUSBRE97O06820130825>, 11.03.2014.
- 29 "Iran and Oman sign US\$60bn draft gas pipeline agreement" <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/iran-and-oman-sign-us-60bn-draft-gas-pipeline-agreement>, 10.03.2014.
- 30 Kenneth Katzman, "Oman: Reform, Securty, and U.S. policy", s. 15, <https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS21534.pdf> 13.03.2014.
- 31 "Saudi Arabia calls for Gulf union," Gulf News, 20 Aralık 2011.
- 32 "Evolving Regional Security Architecture: Nizar madani," <http://www.iiss.org/en/events/manama%20dialogue/archive/manama-dialogue-2013-4e92/plenary-2-0873/madani-7835>, 16.03.2014.
- 33 "Yousef Bin Alawi Al Ibrahim, Minister Responsible for Foreign Affairs," <http://www.iiss.org/en/events/manama%20dialogue/archive/manama-dialogue-2013-4e92/plenary-2-0873/qa-e985>, 16.03.2014.
- 34 "Oman Says No To Union Of Gulf States," <http://caravandaily.com/portal/oman-says-no-to-union-of-gulf-states/>, 16.03.2014.
- 35 "Wafa Alsayed: Oman says no to Gulf union," <http://www.iiss.org/en/manama%20voices/blogsections/2013-e202/alawi-oman-281a>, 16.03.2014.